

Feminizm Kapitalizmin Odalığı Hâline Nasıl Geldi?

Nancy FRASER, 14 Ekim 2013

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/oct/14/feminism-capitalist-handmaiden-neoliberal>

<https://istiraki.blogspot.com/2019/03/feminizm-kapitalizmin-odalgi.html>

Yola kapitalist sömürüyü eleştirmek için koyulan bir hareket, kapitalizmin en son aşaması olan neoliberalizme önemli düşüncelerle katkı yapar hâle geldi.

Bir feminist olarak ben, hep kadınların özgürleştirilmesi için mücadele etmek suretiyle, daha iyi, daha eşitlikçi, daha adil ve daha özgür bir dünya inşa ettiğimizi düşünürdüm. Ama son dönemde şüphelerim arttı, artık feministlerin öncülüğünü yaptıkları ideallerin farklı amaçlara hizmet ettiği kanaatindeyim. Bence cinsiyetçilik eleştirimiz, bugün yeni eşitsizlik ve sömürü biçimlerinin meşrulaştırılması için gerekli kılıfları temin ediyor.

Kader ağlarını tüm acımasızlığı ile ördü; korkarım kadınların kurtuluşu hareketi, bir serbest piyasa toplumu inşa etmeye dönük neoliberal çalışmalarla kurulan tehlikeli bağlar içinde sıkışıp kaldı. Bu gelişme, bir bakıma, bir vakitler radikal bir dünya görüşünün belirli bir kısmını teşkil eden feminist fikirlerin neden giderek bireyci ifadeler dâhilinde dile getirildiğini de izah ediyor. Eskiden kariyerizmi teşvik eden toplumu eleştirirken bugün feministler, kadınlara böylesi bir topluma “omuz verme”yi öğütüyorlar. Bir vakitler toplumsal dayanışmayı öncelikli gören bir hareket, bugün kadın müteşebbisleri göklere çıkartıyor. Eskiden “bakım” meselesini ve karşılıklı bağımlılığı kıymetli gören bir bakış açısı, bugün bireysel ilerlemeyi ve meritokrasiyi teşvik ediyor.

Bu değişikliğin ardında kapitalizmin niteliğinde yaşanan ani ve köklü değişim yatıyor. Savaş sonrası dönemde devlet yönetiminde işleyen kapitalizmin yerini “deorganize”, küreselleşmiş, neoliberal bir kapitalizm formu aldı. İkinci dalga feminizm, devlet yönetiminde işleyen kapitalizmin eleştirisi olarak ortaya çıkmıştı ama zaman içerisinde ikinci tür **kapitalizmin odalığı** hâline geldi.

Geçmiş tecrübeler ve oralardan edinilen bilgiler üzerinden bugün kadınların kurtuluşu hareketinin aynı anda iki farklı yöne, iki farklı gelecek projesine doğru ilerlediğini görebiliyoruz. İlk senaryo dâhilinde hareket zihninde, kadınların özgürleşme sürecinin katılımcı demokrasi ve toplumsal dayanışma ile el ele ilerlediği bir dünya tahayyül ediyor, ikinci senaryo kapsamında ise yeni bir liberalizm biçimi vaat ediyor, bu liberalizmin kadın ve erkeklere bireysel özerkliğin tüm nimetlerini, artan tercih imkânlarını ve meritokratik, liyakat temelli ilerleme şansını bahşediyordu.

İkinci dalga feminizm, bu anlamda zıt görüşleri bünyesinde barındırmaktaydı, bir açıdan ikircikliydi. İki farklı toplum vizyonu kıyaslandığında görülüyordu ki esasen tarihin iki yaklaşım dâhilinde farklı şekillerde detaylandırıldığı, incelendiği de şüpheli bir konuydu.

Gördüğüm kadarıyla feminizmdeki ikircikli hâl, son yıllarda ikinci yaklaşım, yani liberal-bireyci senaryo lehine çözüme kavuşturuldu, lâkin bunun sebebi de bizim neoliberalizmin iğvasına kapılan eli kolu bağlı birer mağdur olmamız değildi. Bilâkis, söz konusu gelişmeye üç önemli görüşle katkıda bulunan, bizlerdik.

İlk katkıyı, devletin örgütlediği kapitalizmin merkezinde duran, “ekmeği erkek kazanır, evi dışı kuş yapar” fikri üzerine kurulu aileye, özelde “aile ücreti”ne eleştiriler yöneltmek suretiyle yaptık.

Bu ideal kurguya yönelik feminist eleştiri, bugün “esnek kapitalizm”in meşrulaştırılmasına hizmet ediyor. Her şeyden önce bu tür bir kapitalizm, esas olarak ücretli kadın emeğine, bilhassa hizmet ve imalat sektörlerinde görülen düşük ücretli çalışma pratiğine dayanıyor. Bu işleri sadece genç bekâr kadınlar değil, ayrıca çocuklu kadınlar ve evli kadınlar da yapıyorlar; Bu işlerde sadece belli bir ırka mensup kadınlar değil, tüm milliyetlerden ve etnisitelerden kadınlar da çalışıyorlar.

Kadınlar dünya genelinde emek piyasasına akın ettiği ölçüde, devletin örgütlediği kapitalizmin aile ücreti üzerine kurulu ülküsü, yerini yeni ve modern başka bir norma, görüldüğü kadarıyla feminizmin de destek verdiği, kadın ve erkeğin geliri üzerine kurulu aile modeline bıraktı.

Burada tabii yeni ülkünün, yeni modelin ücret düzeylerini aşağıya çekmesinin, iş güvenliğini seketeğe uğratmasının, yaşam standartlarını düşürmesinin, hane başına düşen çalışma saatlerindeki ani yükselişin, çifte vardiyanın, hatta bugünlerde sıklıkla görülen üç veya dört vardiyanın yaygınlık arz etmesinin, yoksulluktaki artışın, kadınların geçimini sağladığı evlerde yoksulluğun daha da yoğunlaşmasının hiçbir önemi yok, bunlar üzerinde durmaya degecek konular değil.

Neoliberalizm, demirden yumruğunu kadınların yetkilendirilmesi hikâyesi denilen ipek eldivene sarıyor. Sömürüyü meşrulaştırmak için feministlerin aile ücreti eleştirisini hatırlatıp duran neoliberalizm, sermaye birikiminin lokomotifini çalıştırmak adına, kadınların kurtuluşu denilen rüyayı kazana atıp duruyor.

Feminizm, neoliberal dünya görüşüne bir katkıda daha bulundu. Devletin örgütlediği kapitalizm döneminde biz feministler, sınıfsal eşitsizlik meselesine yoğunlaşan o kısıtlı politik görüşü haklı olarak eleştirdik ve bu görüşün ev içi şiddet, kadına saldırı ve üreme düzleminde yapılan baskılar gibi “ekonomi dışı” adaletsizlikleri ve zulümleri göremeyeceğini söyledik.

“Ekonomizm”i reddedip “kişisel olan”ı politikleştiren feministler, politik ajandalarını genişletmek suretiyle, cinsiyetler arası farklılıklara dair kültürel yapılar üzerine kurulu statüyle alakalı hiyerarşilere meydan okudular. Sonuçta adalet mücadelesinin kapsamını genişletip hem kültürü hem de ekonomiyi kucaklaması gerekiyordu.

Gelgelelim fiiliyatta ortaya şu türden bir sonuç çıktı: “cinsel kimliğe” tek taraflı olarak odaklanılırken, ekmeğe ve geçim meselesi geri plana atıldı. Daha da kötüsü, feminizmin yüzünü kimlik politikasına çevirmesi, esasen toplumsal eşitlikle ilgili tüm hafızayı bastırmaktan başka bir şey istemeyen neoliberalizmin yükselişiyle sıkı sıkıya bağlantılı bir süreçti. Aslına bakılırsa biz, politik

ekonomi eleştirisine daha fazla dikkat kesilmemiz gereken koşullarda kültürel cinsiyetçilik eleştirisini alabildiğine mutlaklaştırdık.

Feminizmin neoliberalizme yaptığı üçüncü ve son katkı, refah devletindeki paternalizme, pederşahi tutuma yönelik eleştiri ile ilgiliydi. Devletin örgütlediği kapitalizm döneminde ilerici olduğunu kimsenin inkâr edemeyeceği bu türden bir eleştiri, süreç içerisinde neoliberalizmin korumacı ve müdahaleci “dadı devlet”e açtığı savaşa ve neoliberalizmi tuhaf bir biçimde benimseyen sivil toplum kuruluşlarının pratiğiyle iç içe geçti.

Bu konuda en çarpıcı örnekse “mikro kredi” meselesi. Bu programa göre dünyanın yoksul güney ülkelerinde, durumu iyi olmayan kadınlara küçük banka kredileri veriliyor. Devlet projelerindeki o yukarıdan aşağıya işleyen, ağır bürokratik işlemlere karşı kadını yetkilendiren, aşağıdan yukarı doğru işleyen bir seçenek olarak takdim edilen mikro kredinin çığırkanlığını feministler yapıyorlar. Onlar, mikro krediyi kadınların mahkûm oldukları yoksulluğun ve özgürlükten yoksunluğun ilâcı olarak takdim ediyorlar.

Oysa burada mikro kredilerin denk düştüğü başka bir gelişme var ve esas olarak bu rahatsız edici gelişmenin üzerinden atlanıyor: esasen mikro kredi meselesi, devletlerin yoksullukla mücadeleye dönük makro ölçekte işleyen, yapısal sonuçlar doğuracak çabalar ortaya koymaktan vazgeçtikleri bir dönemde pazarlanıyor. Yoksul kadınlara az miktarda borç para vermenin o çabaların yerini tutmayacağı açık. Bu örnek de feminist düşüncenin neoliberalizm eliyle canlandırıldığını ortaya koyuyor. İlk başta yurttaşlara yetki ve güç kazandırmak adına devlet iktidarını demokratikleştirmeyi amaçlamış olan bir görüş, bugün piyasalaşmanın ve devletin budanmasına dönük girişimlerin meşrulaştırılması için kullanılıyor.

Tüm bu örneklerde de görüldüğü üzere feminizmdeki ikircikli yan (neo)liberal bireycilik lehine çözüme kavuşturulmuş. Fakat gene de dayanışmacı senaryonun da hâlen daha diri olduğunu söyleyebiliriz.

Mevcut kriz, feminizmin dayanışmacı toplum vizyonunu bir kez daha kadınların kurtuluşu denilen rüyaya bağlama imkânını sunuyor. Bu amaca ulaşmak istiyorlarsa feministlerin neoliberalizmle kurdukları o tehlikeli bağı kopartmaları ve sundukları üç ayrı “katkı”dan bizim amaçlarımız doğrultusunda, vazgeçmeleri gerekiyor.

İlk olarak aile ücreti eleştirisi ile esnek kapitalizm arasındaki sahte bağı kopartmak, bu amaçla, bakım gibi ücretlendirilmeyen faaliyetlere kıymet verecek, ücretli işin merkez konumunu ortadan kaldıracak bir yaşam biçimi için harekete geçmek gerekiyor.

İkinci olarak, ekonomizm eleştirisinden kimlik politikasına sıçrama imkânını ortadan kaldırmalı, bunu da erkekçi kültürel değerler üzerine kurulu statü düzenini dönüştürme mücadelesini ekonomik adalet mücadelesiyle birleştirerek yapmalı.

Son olarak yapılması gerekense şu: bürokrasi eleştirimizle serbest piyasayı körü körüne savunan bağınaz tutum arasında kurulan o sahte bağ kopartılıp atılmalı, bu noktada katılımcı demokrasi

denilen fikir yeniden benimsenip sermayeyi adalet lehine kısıtlamak için gerekli kamusal imkânların güçlendirilmesi noktasında gerekli bir araç olarak devreye sokulmalıdır.